

fra est. Infitis. Communiter homines minoris estimant hanc creditorum mercem solvendam post annum, quam pecuniam presentaneam. Verum habet homines avaritia astantes, & vulgi opinionibus praeventos hoc aestimare, secus homines christianis divino jure imbutos. Quandoquidem si 100. reddenda post annum non tanti valent, quanti 100. hodie numerata, quidni cogi mutuatarius poterit ut pro centum acceptis hodie 106. reddat post annum. Audi auctorem *opus.* 67. D. Thomae tributi, qui ita scribit: *Ille qui ad certum tempus debet, si ante terminum solvat, ut ei de debito aliquid dimittatur, usuram committere videtur, quia manifeste tempus solutionis vendit. Unde ad restitutionem tenetur. Nec excusatur, quod solvendo ante terminum gravatur: vel quod ad hoc ab alio inducitur: quia eadem ratione possunt usurarii excusari omnes.* Hanc doctrinam defendunt communiter tam antiqui, quam juniores. *S. Antoninus, Sylvester, Salas, Bannez, Tapia, Malderus, Sotus, Lessius, Lacroix, Biliard, Viva, & alii plures.* Cardinalis de Lugo contendit quaestionem istam speculativam esse, non practicam, eo quod vix in praxi ejusmodi credita, sive debita libera sint ab omni periculo, & molestia exactionis, aut lucri cessantis, & damni emergentis. Verum homines saepe lucrum cessans, & damnum emergens pro libito sibi effingunt. Quando emuntur Principis debita, quinam titulus verus hic occurrit? Vix unus ex tot ejusmodi emptoribus per seculum passus est damnum emergens, nempe quod tempore praescripto debitum non exegerit. Ergo titulus est tantum possibilis, qui esse nequit iusta minuendi pretii causa.

XXII. QUÆST. XIII. *Quid de obligatione venditoris perfectiendi defectus mercium dicendum est?* RESP. Mutua est obligatio tum venditoris, tum emptoris manifestandi mercium, vitia, aut bonitatem. Si venditor occultum vitium mercis non manifestat emptori, non solum pretii quantitatem, si plura vendat quam merx tali vitio affecta valebat, restituere astringitur, sed etiam damna que emptori incurrit ob mercis vitium. Triplex in merce esse defectus potest. Primus circa substantiam, ut si argentum pro auro, vitrum pro gemma vendas. Ad hunc defectum revocatur mixtio mercium diversæ speciei, ut si frumento hordeum immisceas, vino aquam infundas. Alii defectus spectant aut qualitatem accidentalem, aut quantitatem; ut quando mensura minori merces venduntur, & majori emuntur. Quod dicitur de venditore, & majori emuntur de emptore est. Si is pretio injusto, puta viliori infimo, rem emeret sive bona, sive mala fide, detecto vitio, compensare venditore debet aquando pretii quantitatem. Si mercem ut corruptam emeret, quæ revera erat sana; si pradium ut hypothecatam, quod liberum erat; si aurum pro argento, gemmam pro vitro emit: hæc omnia venditori aut ignorantum, aut oscitanti manifestare emptor debet, & pretium augere juxta mercium valorem. Si venditor mercis vitium taceat nullo modo noxium emptori, pretiumque

diminuat pro vitii qualitate, & quantitate, nullam fraudem committit, dummodo emptor non interroget: si enim interroget, sincerè manifestare defectum venditor astringitur: immo si venditor prævidet emptorem non empturum mercia detecto vitio, etiam diminuat pretii quantitatem, astringeretur eundem monere. Sincerè enim exercenda negotiatio est, & quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

XXIII. Fraudulenti proinde sunt mercatores, & dolosi, qui equorum, & asinorum auribus guttam mercurii infundunt, ut celeres, strenui, & generosi appareant, quando natura sua tardi, pigri, & veluti stupidi sunt: qui in suprema superficie facci, vasis, &c. optimum triticum, optimas merces collocant, ut deceptus emptor ceteras merces ejusdem esse bonitatis credat.

XXIV. Regula certa, & generalis circa varios mercium defectus respectu tam emptoris, quam venditoris assignari vix potest. Nam si vitium non reddat notabiliter minus utilem mercem emptori, diminuto pro vitii proportionem pretio, non tenetur absolute venditor non interrogatus vitium manifestare. Circumstantiæ tamen occurrere queunt, ob quas manifestandus defectus sit. Habenda quoque commercii, & negotiorum ratio est. Nam merces ejusdem generis, non omnes ejusdem qualitatis, & bonitatis sunt. Et si negotiatores declarare etiam minimos defectus deberent, & solas perfectas merces vendere, actum de negotiatione esset. Siquidem etiam emptores saepe morosi sunt, & terici, qui ob levissimum defectum plus justo diminuere pretium vellent. Servanda ergo bona, & sincera fides est, & ab omni circumventionem cavendum.

XXV. Venditores potissimum cavere à mercibus permiscendis debent. Vitia monetarum declaranda omnino sunt. Qui monetam falsam pro vera distrahit scienter, fur est, & grassator si ignoranter id faciat, non peccat, sed ubi resciverit ad restitutionem tenetur. Si leviter à justo pondere deficiat, communiter pro nihilo reputatur, contra quando non modicum deficiat, tunc manifestandum est.

XXVI. Quid de iis qui minori mensura vendunt? Penes omnes certum est, venditorem teneri ad restitutionem, si aliquid de quantitate mercis detrahit, ut quando statera, vel mensura inferiori vendit. Disputant juniores num licitum sit venditoribus mensura minori uti, quando pretium injustè taxatum à Principe fit. Adfirmat cum aliis Cardinalis de Lugo, & adhærent eidem Salmanticensis. Si taxatio pretii esset manifestè injusta, nec ipse repugnarem. Ceterum privati homines, & in causa propria, non sunt legitimi judices taxati pretii. Pretii taxatio facta à Principe bonum commune spectat, & pauperum solamen. Quare licet re ipsa merces mercatoribus plura stent, & dum taxato pretio illas vendunt, damnum patiantur, non propterè injustum pretium est, quia ad Principem vel Magistratum attinet definire, secus ad mercatores, quæ pretia expediunt bono communi civitatis. Quare non sunt excusandi qui amphoram vini, qui

pondera dimittunt, qui unam vel alteram unciam detrahunt pretextu injusti pretii. Peccant isti, & ad compensationem tenentur. Si enim jacuram patiuntur, id adversè negotiationis fori adscribendum, non pretii injustitiæ est. Talis quippè mercaturæ conditio est ut modò lucrum, modò jacuram pariat.

DISSERTATIO IV.

De mutuo, & usura.

CAPUT I.

Mutui finitio, ejusque proprietates.

I. QUÆST. I. *Quid sit mutuum?* RESP. Est traditio rei consumptibilis in consumptionis utum, & dominium mutuatarii, ut aliquo elapso tempore tantundem restituatur. Materia subiecta mutuo sua natura consumptibilis est, & in consumptionis usum tradita. Duo hæc necessaria ad mutuum sunt. Si monetæ non ad consumptionem, sed ad ostentationem, & pompam traderentur commodatam; si ad custodiam, depositum, non mutuum diceretur. Quoniam ad mutui naturam, & essentiam requiritur quod res mutuatia sit consumptibilis, & in consumptionem tradita: & quamvis monetæ non consumantur materialiter, consumuntur tamen formaliter, dum distrahitur: nec enim eadem numero restituitur domino, sicut nec idem triticum, nec idem vinum, &c. In commodato autem eadem res numero restituitur. Rerum consumptio duplex. Naturalis una, qua res ipsa perit, ut vinum, fumentum, oleum, &c. Civilis altera, qua res alienatur, ut pecunia, quæ dum in alterius dominium transit, domino suo perit, si sit alterius. Ultima particula, ut elapso tempore tantundem restituatur, significat aliquid interfluere tempus debere traditionem esse, & restitutionem. Qui enim mutatur, spontè obligationem sibi imponit, non statim, sed post aliquod tempus repetendi rem traditam. Si temporis punctum prescriptum sit, illo elapso, fieri restitutio debet, alioquin debitor morosus erit. Si nullus præstiturus dies sit, spectatis dantis, & accipientis circumstantiis, repeti, & restitui debet. Certa enim præscripti regula nequit. Res restituenda ejusdem esse valoris debet cum re accepta, & ejusdem speciei: ut vinum pro vino, pecunia pro pecunia. In hac tamen restitutione non tam attenditur species physica, nisi de ea conventum fuerit, quam formalis valor. Res mutua crescit, & decrevit mutuatario. Quare si valor monetæ augetur, augetur, in utilitatem, aut damnum mutuatarii id cedit. Res quas Theologi vocant *consumptibiles*, isti appellantur *fungibiles*, seu quæ in suo genere *suspensionem recipiunt*, seu *consumptionem*. Explicatam definitionem approbant Catholici omnes verborum diversitate lullata.

II. Potissima mutui proprietates, quæ ex ejusdem nature necessitate consequuntur, est dominii translatio. Si enim res mutuo subiecta usu consu-

mutur, & vi mutui ad consumptionem dantur; inferunt ut qui res mutuo dat, jus quoque conferat consumendi eadem, & distrahendi alienandamque. Pecunia sola alienationem consumitur: alia res mutuatia fungibiles consumptione perunt. Qui mutuo pecuniam accipit ejusdem merces emit: mercium venditor pecuniarum dominus absolutus evadit. Unde is acquirat dominium istud? A mutuatario certè. Hic ergo pecuniarum dominus erat: quia *nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet.*

III. Fatentur hæretici Salmasius, & alii usurarum patroni, dominium corporum, secus quantitatis in mutuo transferri. Illi, qui distinctionulas casualitatis desiderare solent, hoc lepidum commentum producere non erubescunt. Quisque acciperet peribenter aureorum corpora, Salmasio relicta ideali quantitate. Corpora ita affecta quantitate sunt, ut consistere sine illa nequeant. Ergo dum alienantur corpora, alienatur & quantitas, quæ separari à corporibus nequit. Amittit igitur mutuator dominium rei mutuatia, sed jus retinet tantundem repetendi. Jus istud nimis crasse confundunt: usurarum patroni cum dominio, cum sint duo omnino distincta. Siquidem dominium est jus in re, & facultas utendi re pro arbitrio domini. Hoc dominio rei mutuatia caret mutuator; sed jus, seu actionem retinet ad repetendum tantundem: & hoc jus, seu actionem vendere, legare, donare potest. Hæc omnia peripicua sunt.

IV. Heine mutuum differt à venditione, in qua pretium pro merce solvitur: à permutatione, in qua una res pro alia traditur: à donatione, in qua nullum jus aliquid repetendi retinetur: à locatione, in qua pro usu rei pretium solvitur: à commodato, in quo non transferitur dominium, sed usus, & eadem numero res restituenda est: à deposito, in quo res custodienda consignatur: à pignore, quod securitatis causa datur, absque domini translatione, & cum onere restituendi eandem omnino rem.

CAPUT II.

Usura notio: omnis usura sive parva, sive magna, sive à divite, sive à paupere exacta, divino jure vitiosa est.

I. QUÆST. I. *Quid sit usura?* RESP. Est lucrum perceptum ex mutuo vi mutui. Quodcumque lucrum est exactum vi mutui, sive à divite, sive à paupere, sceleris est. Vulgus indoctum constituit usuræ crimen solum in lucri excessu. Quem vulgi errorem adoptarunt juniores hæretici, & unus, & alter imperitus catholicus. Sed omnes istos turpiter aberrare infra patefaciam.

II. Nonnulli contendunt nova distinctione doctrinam de genere sicare. Duplex mutui genus distinguunt: unum *consumptionis*, a quod traditur indigentibus; alterum appellantur *negotiationis*, quod mercatoribus traditur ad amplificandam pecuniam, ad augendam mercatorem, &

tiam præfatam exigunt quinque in centum, homines avarissimi poterunt exigere septem, aut decem. Non est opus ut fufus hanc inauditam sententiam refellamus, cum & se ipsa horrorem prodar, & damnata ab Ecclesia sit. Non minus falsa est alia opinio quam ibidem docet *Caramuel*, nempe posse mutuatorem aliquid accipere, quia se privat facultate pecuniæ negotiandæ. Privatio istius facultatis est pretio estimabilis, inquit aliquis. Hæc pariter doctrina de medio tollit omnes usuras, idcirco improbanda tanquam anticævangolica.

CAPUT IV.

De periculo amittendæ sortis. Nonnullæ opiniones laxæ resoluuntur. Caput Naviganti in suo vero sensu exponitur, rejectis juniorum commentis.

QUÆST. I. Quid, & quæ sit sortis periculum? RESP. Est incertus amittendæ, vel recuperandæ sortis eventus. Duplex est: facti, & juris. Nunc de primo, postea de secundo. Ratione periculi facti non pauci juniores Probabilitate defendunt, absque usura labe exigi in mutuo locum posse. Afferunt enim, omni mutuo insitum semper hoc periculum esse. Unum pro multis allego *P. Claudium Lacroix*, qui lib. 3. p. 2. de Usura, n. 854. hæc scribit: *Sylvius, Serra, alique apud Mendo in statera disp. 6. n. 38. docuerunt SEMPER esse periculum sortis, quando datur mutuum: ideoque ratione periculi SEMPER posse aliquid exigi.* Neque *Calvinus*, neque *Salmastus*, neque cæteri usurarum patroni tam laxam doctrinam propugnant. Nam illi, dum mutuo traditur pecunia pauperi, aut divitiis necessitate presso, nihil exigi posse docent, solumque usuram negotiatoriam defendunt. Ideo clamant, quod *Caluiste* catholici verbis improbandam usuram abstractam, re ipsa vero laxius cæteris eam sustineant. Si semper mutuo periculum inest, semper licitum lucrum est. Ubi ergo in mundo usura? Errorum hunc profligavit *Benedictus XIV.* in sua *Encyclica* adversus usuram, n. 5. his verbis. *Sed illud diligenter animadvertendum, falso sibi quemquam, & non nisi remere persuasurum, reperiri SEMPER, & præsto ubique esse, vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel &c. Lege commentarium nostrum in præfatam Encyclicam.*

II. Alii juniores, ut aliquo facio hunc errorem contegant, distinguunt periculum in ordinarium, & in extraordinarium. Ratione secundi, non primi, lucrum exigi ex mutuo posse defendunt. Periculum extraordinarium est, inquit, si mutuo tradas pecunias mutuatariis dubiæ fidei, prodigis, deceptoribus, lusui deditis, &c. Chimerica paradoxa hæc sunt ad incrustandam usuram excogitata. Quis prudens mutuas dabit pecunias prodigis, deceptoribus, lusui deditis, litigiosis, & dubiæ fidei cognitis? alii juniores Probabilitate, misso hoc periculo extraordinario asserunt, posse periculum exigi in mutuo, quando

hoc periculum facti verum, & non fictum est.

III. Propositio mea hæc est. *Lucrum ex mutuo ob periculum sortis amittendæ, sive ordinarium sit, sive extraordinarium, feneratorium est.* Ubinam queso in universa Scriptura sancta, ubi in Patribus istius periculi mentio? Sed distinguendum est periculum quod est apud creditorem, à periculo quod est apud debitorem: quæ duo pericula communiter confundunt juniores. De primo periculo nunc disseram. Hoc cuique mutuo inest: hoc enim ipso quod quis mutuat ad aliquod tempus, adest semper verum periculum *VIVI* amittendi. Ergo si hujus periculi ratione exigi lucrum ex mutuo potest, nullum erit mutuum gratuitum, nulla inter Christianos usura. Periculum quod est apud creditorem, inde habere ortum potest, quod res mutuatarii desperata sit, vel erunt, vel possunt esse. In primo casu periculum evidens est, & certum. Sed nullus mutuator pecuniam suam tradet tali mutuatario, nisi charitate flagrans succurrere eidem velit cum sortis, & lucri dispendio. Similiter in secundo casu, dum nempe futura ruina mutuatarii previdetur, nemo prudens eidem pecunias credit. Tota ergo difficultas reducitur ad tertium casum, scilicet ad periculum possibile. Hoc periculum est, sed non certum, & inest cuiuslibet mutuo. Nam quilibet homo, etiam dives, ad miseriam reduci potest ob varias circumstantias: semper enim securior est pecunia absolute loquendo in manu mutuatoris quam mutuatarii. Si igitur ob hoc periculum possibile licitum lucrum est, nulla apud homines usura erit.

IV. Respondent *Diana, Tamburinus*, falsum esse cuique mutuo inesse periculum amittendæ sortis. Quoniam, inquit, mutuum est sine periculo, si mutuatarius pignus, aut fidejussorem tradat. Peregre egredere. Sed acuti Probabilistæ in casibus semetipsos detruferunt. Vi pignoris, vel securitatis separati à mutuo periculum potest. Ergo sublato pignore, vel securitate, mutuo semper periculum inest. Ergo semper ex mutuo sine pignore, vel fidejussione, exigi lucrum poterit. Hæc autem doctrina anticævangolica est, quia omnes usuras licitas facit.

V. Alia ratione evinco recentis opinionis falsitatem. Ut mutuator exigere ratione periculi dicit lucrum queat, suscipere in se periculum sortis debet. Atqui mutuator non suscipit amittendæ sortis periculum. Ergo lucrum perceptum feneratorium est. Quod mutuator non suscipiat in se periculum istud, veritas facti est. Nam si fors mutuo tradita, aut furto erepta, aut naufragio, aut in negotiatione pereat; mutuatarius, si solvendo sit, restituere sortem debet. Periculum ergo est penes non creditorem, sed debitorem: ergo injuste gravatur debitor, dum obligatur ad solvendum pretium pro periculo, cui non creditor, sed debitor ipse obnoxius est. Insistunt. Contingere potest ut debitor solvendo non sit, & decedat evadat; & hoc in casu creditor sortem perdit: & hoc periculum est semper penes creditorem. Effugium

vanum est. Nam hoc periculum possibile, & remotissimum dumtaxat est. Nam omnes mutuatorem, antequam pecunias suas fidant mutuatariis, eorumdem statum, substantias, cætera omnia severe expendunt: & dum periculum probabile sortis amittendæ prevident, à mutuo abstinere. Ergo periculum istud remotissimum est, & cuiquam mutuo insitum. Si iustus titulus esset repetendi pretii, nulla foret in orbe usura. Confirmator. Si fur penitentia ductus furtum restituat, nihil pro periculo solve cogitur, ut omnes fatentur: & tamen majus est periculum pecuniæ raptæ, quam pecuniæ mutuatariæ. Non tenetur, inquit, fur pretium periculi solve, quia nulla præcessit conventio inter furem, & dominum. Effugium inepum. Nam nunc sermo est utrum periculum istud iustus titulus sit pretii solvendi. Quid respondes? Negas? Usura ergo est pretium pro illo exigere. Ais? Ergo potius jure solve fur quam mutuatarius tenetur. Conventio supponit titulum, sine quo conventio injusta est. Quando adest verus titulus, etiam sine conventionem solvi pretium debet. Quia damnum emergens verus titulus est, compensare hoc damnum fur attingitur, etiam si nulla conventio præcesserit. Præterea finge aliquem per vim, & fraudem cogi ad mutuum. Quid restituere violentus mutuatarius debet? Sortem, & omnia damna, quæ pati mutuator coactus est, quamvis nullum de his damnis relatiendis pactum præcesserit. Quid solve debet pro periculo sortis amittendæ? Nihil omnino, ut omnes fatentur. Ergo periculum istud non est titulus pretii solvendi.

VI. QUÆST. II. Quid dicendum de titulo quem excogitant *Lugo*, & *Tamburinus*? RESP. Cardinalis de *Lugo* disp. 25. sect. 6. num. 81. & post ipsum *Tamburinus* lib. 8. tract. 3. c. 8. §. 4. n. 1. lepidissimum titulum excogitant aliquid exigendi supra sortem. Hic autem est molestia, mentis turbatio, animi angor, quem patitur mutuator in distrahenda, & numeranda pecunia, si mutuator meticulosus sit. En verba ejusdem *Lugo*. „ Si ergo posses ultra sortem exigere, „ quando mutuum futurum tibi esset causa do- „ loris capitis, poteris etiam exigere quando „ mutuum futurum tibi esset causa doloris, & „ timoris interni propter periculum sortis amittendæ: quia dolor ille, & timor, prout con- „ tradistis à sorte ipsa, est aliquid quod in „ pactum possit pro pretio afferri.“ Clarius ibidem n. 85. confirmat hanc suam doctrinam *Lugo*. *Quia si ego, quia claudus v. g. sum, debeo sive peculiarem molestiam, ut pecuniam ex dono auferam ad tibi mutuum, quam molestiam alii non subirent, possunt bene (N. B.) peculiare pretium exigere pro illa molestia à me subeunda. Si ergo similiter quia meticulosus sum, & pavidus, non possunt tibi mutuum sine magno angore, & timore amittendæ sortis, videtur quod possint aliquid exigere pro hac molestia, & timore, sine quo ego tibi mutuum non possim.* Hæc tamen aliorum iudicio relinquo.

VII. Hac doctrina admissa, horrenda consequuntur absurda. *Claudi* omnes liberi erunt ab usura, quia repetere ex mutuo pretium poterunt ob majorem in ferenda ex sermone pecuniæ laborem. Qui oculorum hebetudine laborant, adhibere perspicillam in numerandis numeris debent, & ob hanc molestiam repetere pretium possunt. Quid de feminis, quid de nobilibus pavidis, & meticulosos, qui quo sunt avariores, eo sunt pavidiore? Et pro majori pavore, & angore augendum pretium erit? Allata doctrina itaque falsa est, & omnino repudianda.

De celebri Cap. Naviganti.

VIII. Duplex sub initium periculum distinctionem est. Alterum facti, quod est apud debitorem, quatenus debitor ex omnibus suis bonis tenetur in quocumque eventu etiam amisse sortis, & lucri tandem restituere. Alterum juris quod creditor in se fuscipit, novumque contractum in se, quo sortem assumat, ita ut si fors quocumque casu absque fraude, & culpa mutuatarii perierit, ipsi creditori pereat. Hoc periculum juris extrinsecum ipsi mutuo est, quia per novum assicuracionis contractum suscipitur à creditore. Et tamen hoc quoque periculum rejicitur à *Gregorio IX.* in Decretali ad *S. Raymundum O. P.* directâ anno 1306. in qua hæc habentur. *Naviganti, vel tanti ad nundinas certam mutuans pecuniam quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Si neque tum cum mutuator in se periculum recipit, licet exigere pretium, quanto minus id licebit cum totum periculum est penes mutuatarium?

IX. Multi juniores, criticos in hac causa agunt. Inquit mendosum esse pontificum textum, in quo deest particula *Non*, librationum obstitantia prætermissa. Sed effugium istud inepum, vanum, & commenticium est, ut fuscipiam feci diff. 1. c. 5. §. 2. de usur. contr. trini. Non modo codices omnes carent particula *Non*, verum quod peremptorium est, *S. Raymundus*, ad quem, ut dixi, directâ fuit Decretalis, textum pontificum refert absque præfata particula. Insistunt. In eadem Decretali adjicitur secundus casus, cujus initium est. *Ille quoque qui dat, &c. non debet ex hoc usurarius reputari. Quis Grammaticus*, ait quidam novissimus scriptor, non animadvertit illam particulam quoque significare uniformitatem ad ante dictam? At Theologi in laudata Decretali duos contractus specie diversos legunt: mutui in primo casu; venditionis, & cæptionis in secundo. Quæ uniformitas, queso, inter hos duos contractus? *Audoritati S. Raymundi* accedit auctoritas *Lancelotti*, qui lib. 4. Insist. tit. 7. §. 10. de Usur. Decretalis casum exponit his verbis: *Aliud autem juris, si quis naviganti, vel tanti ad nundinas certam pecuniam quantitatem mutuat, & ex eo quod in se mutuans periculum suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat convenit: nam hic usurarius reputandus erit.* Quid plura? Glossa ipsi hoc quoque modo casum exponit. *Aliquis mutuat*

negotia, unde ingentes proveniunt Reipublice utilitates. Lucrum quod percipitur à primo mutuo *conjunctionis*, usurarium fatetur. Quod exigitur ex altero mutuo *negotatorio*, licitum asserunt, cum modo moderatum sit, & patris legibus consentaneum.

III. Hæc vasa, & inepta commenta explodunt tum Scripturæ divinæ, tum Patres, *Lev. c. 25*, hæc habentur: *Ne usuras accipias ab eo, nec amplius quam dedisti*. Hæc particula *amplius quam dedisti* excludit omnem omnino accessione ad ditam forti traditæ. Similiter Christus Dominus ait: *Mutuum date, nihil inde sperantes*. Hoc verbum nihil non excessum modo, sed quodcumque vel minimum incrementum improbat. Mito Patrum testimonia, non sim longus.

IV. Usura dividitur in *realem*, & *mentalem*. Realis est ipsum lucrum fenestre. Mentalis est voluntas qua intenditur aliquid percipi ultra fortem vi mutui, tanquam debitum, licet id pacto aliquo non exprimitur. Dividi etiam solet in *lucratariam*, *compensatoriam*, & *punitivam*. *Lucratariam* vocant lucrum illud quod vi mutui ultra fortem percipitur. *Compensatoria* est quæ ad damnum, quod patitur creditor, compensandum, exigitur. *Punitiva* est lucrum quod mutuario moroso solvendum imponitur. Sola usura *lucrativa* est usura proprie dicta, & vitiosa. Et hæc sola communiter usuræ nomine intelligitur.

V. Dividunt præterea usuram in *conventionalem*, & *necessariam*. Illa ex conventionem debetur; hæc ex mora, & quo dilationem solvendi pretium ex contractu venditionis, & emptionis, aut ob dilationem reddendi fortem mutuatitiam redditur. Alii dividunt usuram in *formalem*, seu expressam, aptamque ex mutuo perceptam, & in *pactatam* seu *circumstantem*, quæ aliis contractibus consiliis occultatur. Tribuitur etiam in usuram *sortis*, & in *usuram usuræ*. Lucrum quod percipitur ex sorte, vulgo *capitale*, dicitur usura sortis. Usura usuræ est, quando non solvitur pactum lucrum, sed constituitur in sortem, ut iterum usuram pariat. Lucrum itaque ex lucro usurario vocatur usura usuræ, & ab Ulpiano dicitur *interusurium*. Postremò apud Romanos alla erat usura *centesima*, seu qua solvebatur unum in centum quolibet mense, atque adeo duodecim in annum. Inferiores usuræ erant *decimæ*, quæ solvebant undecim in centum; *destantes*, decem; *dabantur*, novem; *heffales*, octo; *septuages*, septem; *semilles*, sex; *quincuntes*, quinque; *trientes*, quatuor; *quadrantes*, tres; *sextantes*, duo; *unciarig*, seu *uncie* unum in centum. Aliqui continentur nomine *unciarig* intelligi centesimam. At quippè *unciarig* constabat duodecim uncis. Cæterum communiter usuræ *unciarig* habentur pro minimis.

VI. QUÆST. II. *Estne omnis usura, sive à divitibus, sive à pauperibus percepta, jure naturali, nedum divino prohibita?* RESP. Adfirmant communiter Catholici. Fuso clamore hanc controvertiam dispexit *rom. 7. lib. 3. diff. 3*. Paucis hic eandem perstringam. In quolibet contractu, si

quidpiam ultra justum pretium exigitur, justitia læditur. Dum in contractu mutui aliquid ultra fortem recipis, excedis mensuram justæ pretii: ergo justitiam lædis. Nullus quippè titulus est vè cuius aliquid ultra fortem exigere valeas. Nam pecunia natura sua sterilis est. Rident fenestratores, dum audiunt pecuniam fructum dici. At ipsi sese turpiter deridendos propinant, dum talia effutunt. Etiam ager, inquit, sterilis est; domus sterilis est, & tamen ex eorum usu pretium solvitur. Resp. Stupidiores his se produnt. Dominus usu deterior fit, ideo usus separatur à dominio. Si ruit domus, domino locatori ruit. Ager natura sua ferax est, licet adjuvari industria egeat, ut hos potius quam alios fructus pariat. Si ager alluvione, aut alio infortunio perit, domino perit. Sola pecunia mutuo tradita mutuario parit. Ideo distingui in hac usu à dominio nequit. Quid ad hæc usurarum patroni? Si locari pecunia, quemadmodum domus, ager, equus potest, cur pecunia sola petire mutuario debet, & cætera omnia locatori? Perspicuum responsum præbeat. Nunquam aliud dabit, nisi quod pecunia usu civiliter consumitur, & ab hoc usu inseparabile dominium est. Ut paritas urgeat, mutuatores debent subiacere periculo pecunie, sicut locatores subiacent periculo equi, domus, agris. Nolunt hoc. Nolunt ergo, & lucrum necessum est. Negat usurarum patroni, lucrum ex pecunia mutuo tradita pauperibus exigi posse. Et tamen ex domo, agro, & equo locatis pauperibus lucrum jure percipitur. Ergo non bene ratiocinantur, dum ex lucro percepto ex locatione domus, agris, equis, inferunt exigi lucrum posse ex pecunia mutuo tradita.

VII. Opponunt rursus scenoris patroni. Tamen si pecunia sterilis sit natura sua, equivaleat tamen rei frugiferæ. Nam pecunia emuntur prædicia, domus, & alia quæ fructum parient. Nec campus parturit pecuniam, sed quia parit fructus, ex quibus pecunia colligitur, frugifer dicitur. Similiter licet pecunia non pariat pecuniam, quia tamen pecunia comparantur res frugiferæ, dicenda secunda est, non secus ac campi, domus, &c.

VIII. Verba hæc sunt nulli solido fundamentò subnixæ. Mutuatarius emere res frugiferas jure valet, quia dominus pecunie est. Si prædium pecunia mutuatitia emptum evadat evidum, si flumine absorbeat, si domus incendio pereat, qui perit? Mutuatario. Mutuatores vero integritate reddenda fors est. Edisserunt nobis isti, qui ostentare solent juris naturalis peritiam, quodam jure naturale præscribat ut ille qui non patitur incommodum, experiri commodum debeat? Omnia mutuatario pereunt, & pecunia mutuatitia, & quæ pecunia empta sunt. Nullum istius jacturæ periculum sive incommodum subire vult mutuator. Si vero mutuatarius sua industria, obsecundante fortuna, aliquid lucrerit, istius lucri partem sibi vindicare mutuator audeat? Quodnam jus nature, quænam equitas hoc permittit?

XI. Insistunt iterum. Usura moderata utilis est Reipublicæ. Ea sublata concidunt commercia,

nun-

nundiar, & omnia turbantur. Pecuniosi homines gratis mutuarii reculant. Tot mercatores, tot artifices negotia sua agere absque pecunia mutuatitia nequeunt. Tolle moderatas usuras, & negotia lussulisti.

X. Quid ergo? An christiana Religio humanam divitiam societatem, civilia destruit commercia, dititias, & mercatorem amplificare interdicit? Nequaquam. Immo hæc omnia ad æquitas leges revocat, eorumque usum sobrium, moderatumque homini infirmo, & divitiarum siti laboranti permittit. Expergiscantur usurarum patroni, & tenebris tandem emergant. Hactenus palam feci usuræ iniquitatem spectato solo nature jure, & omni alia circumstantia sublata. Nunc vero ajo, quod etiam usura, omni præcisione facta, licet, tamen in hoc lapsæ, corrupteque nature sita, exitiosa humanæ societati, civili commercio esset, atque adeo prohibenda foret. Ex peccato originali duo, inter cætera, gravissima vulnera contraxit homo, nempe concupiscentiam carnis, & divitiarum. Tanto impetu in divitias, quibus omnes suas explet appetitiones, abipitur, ut nullum sibi præstituat modum. Fingo usuram commodam fuisse homini sano, futurumque cupiditatum absolutò moderatori. Propterea ne homini infirmo, vulnerato, & pecuniarum impotenter sitibundo expedit? Salubris viro sano vini potus, veneficus esse viro ægrotanti potest. Audiant isti fenestratores Christi Jesu severissimas declamationes in homines ditescendi cupidos. *Ve vobis divitibus... Agite nunc divites, honorate ulteriores. Facilis est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum celorum*. Audiant Apostolum Paulum detonantem: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in desideria multa malicia, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem*. Aures iterum erigant intentas: *Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis*. Tu autem, o homo Dei, hæc fuge, secutare vero justitiam. 1. ad Timoth. c. 6.

CAPUT III.

Quædam quæstioncula de usura resolvuntur.

I. QUÆST. I. *Daturne materig parvitas in usura peccato?* RESP. Negat aliqui. Verum cum usura adverteletur justitiæ, sicut datur materig parvitas in aliis contra justitiam culpis, ita & in usura admittenda videtur. Quæstionem hanc fufius non discutendo videtur. Proximam quod attinet, frustranea est. Quis enim fenestratorum pecunie plurimum mutuum tradit ob lucrum unius, aut alterius julii?

II. QUÆST. II. *Sine pecunia præsentis numerata æstimabilior absente, & titulus accipiendi aliquid ultra fortem?* RESP. Adfirmat Caramuel, *lib. 2. Theol. Mor. disp. 14*, ubi plures alios laudat. Hæc opinio est falsa, laxa, & ab Innocentio XI. merito proscripta in *thesi 41*, ex hac opinione sequeretur omnem usuram licitam esse,

III. QUÆST. III. *Licitumne est aliquid accipere supra fortem ob molestiam ortam ex privatione pecunie mutuo tradite?* RESP. Caramuel *loc. cit.* festivis verbis hanc quæstionem proponit, & doctrinam evangelicam jocose deludit. Paucæ eisdem verba transcribo. *Est verè aliqua recreatio in videndis rebus pretiosis, car non, & in possidendis? Pro audiendi comædia, vel videnda bestia datur pretium: & nemo contradicit: cur non pro videndis, vel possidendis optimis auri partibus? Ratione ergo hujus molestie à carentia pecunie suborta, præciso omni alio periculo, posse quid supra fortem accipi, affirmat Medina, & D. Thomas interpretes q. 78. art. 1. judicant speculativè probabile. Dicaillus contradicit, & inquit: „ Mihi hæc sententia, & speculativè, lativè improbabili, & moraliter in praxi vitiosa, detur perniciosa. „ Videte Confessionem Canonem severo supercilio doctrinam condemnantem. Audite tamen, n. 154. sibi contradicentem. Relata contradictione, qua Dicaillus probat doctrinam, quam perniciosam asseruerat, sic refutit discursum suum Caramuel. *Parturimus montes, & nascitur parvulus mas*. Cur illa dicitur prius? Sententia que à pucis licet erat speculativè improbabili, prædicta perniciosa, jam tandem asseritur vera. Veritas tamen est veritas, & tamen aliis idem provenit eam condemnare, tamen assilget, & te ipsum condemnans, ejus sinceritatem propugnabit. *Quidni quædam immo**

IV. Papæ! Qui opinionones laxas scandali plenam refellunt, severi sunt censorii Canonis, qui de supercilio loquuntur. Errorem gravissimum flagentem veritatem appellat Caramuel? P. Lessius *lib. 2. cap. 20. D. 14. num. 103*, & ipse ut probabilem exhibet opinionem damnatam, quæ ob pecunie carentiam, & voluntatem non repetendi mutuum intra certum tempus aliquid exigit. Quia inquit, sicut alii rebus, & oneribus potest aliquod pretium imponi, ita etiam oneri carendi sua pecunia tanto, vel tanto tempore. Cum enim pecunia sit instrumentum negociandi, & privare se instrumentum suum aris sit pecunia æstimabile, cur non etiam mercatores poterunt carentia pecunie pretium aliquod communi consensu imponere, præsertim si ratio boni communis id possulet? Subdit tamen, non esse tam laxas habenas mercatoribus dandas, quia sententia hæc nova est, ac proinde non esse facile admittenda. Si falsa, semper rejicienda. Quare toto ostio aberravit P. Nocetus, qui excutere ab hac laxitate suam Lessium infelicem conatu studuit. P. Thomas Tamburinus incertam sibi esse ait hanc doctrinam Caramuelis.

IV. Hæc cursim indicavi, ut heinc lector colligat, quo nova theologiciandi ratio impellat vel ipsos Theologos probos, doctosque, qualis præcipue fuit P. Lessius. Hæc doctrina Caramuelis penitus destruit dogma evangelicum contra usuram, idèò damnata ab Ecclesiâ est: sicut pro videnda comædia, vel bestia pretium solvitur, ita pro videndis, possidendisque auri partibus? Semper ergo licita usura erit. Nam mutuo dati pecunia nequit sine privatione vitiosis ejusdem. Et quo avariores homines sunt, eo majori afficiuntur tristitia, & molestia, dum se eadem ad tempus privant. Ergo si homines avari ob tristitiam

CAPUT V.

De Damno emergenti.

I. QUEST. I. *Quid sit damnum emergens?* Est detrimentum illud quod solius mutui causa patitur mutuatores. Pecunias paratas habes ad domos riuosas reficiendas, vel agros colendos, vel ad triticum emendum pro toto anno. Charitate succensus has pecunias mutuas tradis fratri egeno. Si heinc ades diruantur, agri inculti mancant, damnum quod fuisse, compensandum iure est. Hoc est damnum emergens, quod deduci in pactum potest. Quis est qui tale subire damnum velit ut mutuo succurrat fratri egeno? Rarissimi sunt; & tamen nihil frequentius aliqui in ore habent quam damnum emergens.

II. Quamobrem plures condiciones necessariz sunt ad verum damni emergentis titulum. 1. Quod damnum verum sit, certum, & reale. 2. Quod ratione mutui unice emergat. 3. Quod mutuum sit causa per se, & non per accidens talis damni. 4. Quod hoc damnum manifestetur mutuatorio. 5. Quod damnum in pactum deductum non compensetur, antequam emergat. 6. Quod ferretur equalitas damnum inter, & compensationem.

III. Heinc euidenter falsa est opinio docens, non esse usuram, si ex mutuo 100. aureorum certo sis accepturus detrimentum aureorum decem, & iam si non mutuo mutuatorio de hoc damno, pacificari tibi reddendi 110. Hec opinio est contra quartam indicatam conditionem. Injustitia manifesta est quod mutuarius subire onus, illudque solvere debeat absque suo consensu.

IV. **QUEST. II.** *Peciculum damni emerfuri est ne verus titulus, ut cuius fieri conventio possit aliquid supra fortem solvendi?* RESP. Jam dictum est supra, periculum esse incertum rei eventum. De periculo fortis amittendz dictum quoque satis est: de periculo damni quod causa fortis mutuo traditiz evenire potest, dicendum nunc est. Adfirmant aliqui iuniores, quorum sententia mihi falsa est. Quoniam titulus qui licitam reddit accessiorem supra fortem, est damnum verum, reale, & certo futurum, quodque non compensatur nisi post eventum. Si enim damnum non evenit, re-compensatio habere locum nequit. Si tamen mutuatores probabiliter prazvideret futurum damnum determinatum, posset cum mutuatorio pacifice de compensatione futura in casu quo eveniret causa mutui damnum illud. Dixi determinatum, ut excluderem damna indeterminate, & aliunde obventientia. Debet ergo mutuator perspicue declarare tale damnum in individuo, quod futurum timeat, ut postea conditione eventus, teneatur mutuarius illud compensare.

V. Heinc collige, nunquam, licitum esse quidquam ultra fortem exigere ob solum periculum probabile, sive probabilissimum damni emerfuri, nisi re ipsa emergat. Probabilitatum nonnulli id adfirmant, immo etiam aliqui non Pro-

babilitate. Sed hac opinio euidenter falsa est, & omnibus usuris viam aperit.

VI. **QUEST. III.** *Utrum liceat initio contractus pactum pœnz conventionalis, si debitor sit in mora?* RESP. Debitor est in mora, & morosus nuncupatur, dum praescripto tempore debitum non solvit, quando solvere potest, & omittit. Duplex mora: altera ex re, quae seipsa monet debitorem ut solvat; altera ex persona, dum debitor monitus à creditore ut solvat, negligit solutionem. Praefatum pœnz conventionalis pactum, mutuo consensu firmatum plures iuniores defendunt: Henricus à S. Ignatio, & P. Billuati vocant hanc sententiam communem.

VII. Opinio probabilior mihi hac est. Pœnz conventionalis, nisi interveniat id quod interest creditoris, seu nisi imponatur pro quantitate damni emergentis, usuraria est. Evinco. Ideo pactum pœnz conventionalis de accessione supra fortem in mutuo licitum dicitur, quia mutuatores hoc pacto servat se indemnem. Sed pactum illud incipitum est ad servandum indemnem mutuatores, nisi imponatur pro quantitate damni emergentis. Ergo fecerit est. Patet prima propositio. Mutuatores ideo adicit pactum pœnz solvendz, vel quia timeat sortem esse in periculo post praescriptum tempus, vel quia prazvidet mala sibi imminere, si praescripto tempore fors non reddatur, vel denique quia existimat pactum istud esse stimulum ad sollicitandum debitorem, ut solvat. Prima ratio est manifestum usurae pactum. Qui enim timeat non esse restituendam sortem, puta centum, magis timere debet non esse reddendum 105. Sed exigere lucrum ob periculum amittendz sortis est usura, ut supra ostendi. Ergo in casu de quo differimus, pœnz conventionalis est pactum usurae. Si secundum asserant adversarii, nobiscum sentiunt. At ipse expressè asserunt, licitum esse lucrum pacto pœnz conventionalis impositum, scilicet titulus damni emergentis, & lucri cessantis. Quod enim pœnz haec imponi queat ad compensandum damnum emergens, omnes fate-mur. Tertium momentum inane est. Nam si mutuatores prazvideat mutuatarium fore infidum, & contumacem in differenda sortis restitutione, nunquam credit ei pecuniam suam; aut pignus, vel fideiussorem exigit.

VIII. Licitum licitum est pactum pœnz conventionalis, quando revera occurrit id quod interest mutuatores, nempe damnum emergens, & lucrum cessans, infra explicandum. Utique jura plura approbant penam conventionalem, nullo habito respectu ad id quod interest creditoris; sed, ut observat Honoratus Leotardus celebris Jurisconsultus de Usura q. 81, haec jura sunt abrogata, sicut & illa quae usuras moderatas concedebant. Rem clarissè explico. Mutuo trado tibi centum infra annum solvenda: elapso anno in penam morae, nisi restitueris, conventio me inter, & te peragitur, ut debeas solvere decem. Si revera damnum decem passurus sim in casu dilatae solutionis non ex insipientia, sed ex malitia, tum iuste accipiam decem, posito quod tale damnum passus sim; si minus damnum passus sum, minus acci-

pere

pere debeo; si nihil damni mihi evenit, nihil exigere valeo, quia acciperem ex mutuo, quod est usura; si denique majus damnum passus sum, plus exigere valeo, ut sit equalitas inter damnum, & compensationem. Pœnz conventionalis non est pretio estimabilis: imponitur ad terrorem, & appellationem. Idcirco quando creditor nihil mali patitur, nihil exigere vi pœnz conventionalis potest. Si plura cupis de hac pœnz, lege tom. 7. lib. 3. Diss. 3. cap. 14. §. 3. & 4.

CAPUT VI.

De lucro cessante, eiusque conditionibus.

I. ALIUM apud omnes Patres istius tituli silentium, ut etiam advertit Dominicus Soto lib. 6. q. 1. art. 3. S. Thomas expressè illum improbat, quod quid cavillenter nonnulli. Item Durandus, Scotus, Innocentius super cap. Naviziani, doctissimus P. Ignatius de Camargo, & alii hunc titulum rejiciunt. Primum qui hunc titulum lucri cessantis cum timore, & pavore propugnavit, fuit Conradus Symbemari pluribus conditionibus septum. Post Sylvester, Cajetanus, Adrianus, qui fateantur doctrinam hanc esse modernorum.

II. **QUEST. I.** *Quid sentiat S. Thomas de hoc lucro cessante?* RESP. Apertè negat, aliquid exigi posse supra fortem ratione lucri cessantis, absolute loquendo. Sic enim 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. Dicendum, quod ille qui mutuum dat, potest absque peccato in pactum deducere eum qui mutuum accipit, re-compensationem damni, per quod subtrahitur sibi aliquid, quod debet habere. Hoc enim non est vendere usum pecuniae, sed damnum vitare: & potest esse quod accipiens mutuum, majus damnum evitet, quam dani incurrat. Unde accipiens mutuum, cum sua utilitate damnum alterius re-compensat. Re-compensationem vero damni quod consideratur in hoc quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere: quia non debet vendere id quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo.

III. Opponit post alios Thomistas Sylvius ex 2. 2. quest. 62. art. 4. hunc S. Thomae textum. Dicendum, quod quicumque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipsum damnificat. Damnum enim dicitur ex eo quod aliquis minus habet quam debet habere. . . . Et ideo bono tenetur ad restitutionem ejus in quo aliquem damnificavit. Sed aliquis à similitudine dupliciter. Uno modo quia auferretur ei id quod actu habebat; & tale damnum est semper restituendum secundum re-compensationem aequalis: puta, si aliquis damnificat aliquem diruendo domum ejus, tenetur ad tantum, quantum valet domus. Alio modo si damnificat aliquem, impediendo ne adipiscatur quod erat in via habendi; & tale damnum non oportet re-compensare ex aequo: quia minus est habere aliquid virtute, quam habere actu; qui autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solum secundum virtutem, vel potentiam. Et ideo si redderetur ei, ut haberet hoc in actu, restitueretur ei quod est ablatum, non similitudinem, sed multiplicatum: quod non est de necessitate restitutionis. . . . Tenetur tamen aliquam

Tom. II.

re-compensationem facere secundum conditionem personarum, & negotiorum.

IV. Familiare est omnibus illis qui Sanctiorum implicare, & obfcurare doctrinam conantur, aliquid accipari dictum omnino extra controversiam, ut loculentissimis testimoniis fucum faciant. Loco à me citato expressè, & ex illustro. S. Thomas loquitur de lucro cessante; & addè apertè, & clarè negat vi ejusdem quidquam percipi supra fortem posse, ut nihil reponere solidi adversarii valeant. Idcirco ad aliam questionem citatam afflictam causam appellant. Tantum vero abest ut illis faveat, ut & ibi illorum doctrinam labefaceret. Manifestum est tibi S. Doctorem loqui de vero damno quod invitus creditor patitur à debitore moroso illatum. Idque euidenter constat ex arg. 2. quod sibi ibidem opponit iniquis: Ille qui detinet pecuniam creditoris ultra terminum praefixum, videtur eum damnificare in toto eo quod lucrari de pecunia posset, quod tamen ipse non auferit. Ergo videtur quod aliquis tenetur restituere, quod non abfuit. Cui objectioni sic respondet: Ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, sed solum in virtute: & utrumque potest multipliciter impediri. Debitor ergo morosus, de quo hic certè loquitur S. Thomas, non tenetur compensare totum damnum quod ex carencia pecuniae creditor patitur, quia lucrum pecuniae potest multipliciter impediri. Distinguedus inquit Angelicus, mutuatores, qui spontè se pecuniae lucro privat, à debitore moroso, qui vim infert mutuatores, dum tempore praescripto pecuniam non restituit. In primo casu allegari non potest titulus lucri cessantis, cum huic titulo spontè, & liberè renuntiat mutuatores, dum liberè mutuum dat. Alioquin abstineat à mutuo, si velit sua pecunia lucrari. In secundo casu licitum lucrum est, quia mutuatores invitus sustinet vim sibi à debitore illatam. Non debet tamen, inquit Angelicus, totum damnum re-compensari, quia lucrum pecuniae potest multipliciter impediri. Haec esse S. Thomae mentem fateatur vel ipse Cajetanus, qui in assequenda Angelici mente, & Sylvio, & cæteris interpretibus valdè praestat. Accedit ratio extrinsecus accersita. Tempore S. Thomae nemo unus Theologorum propugnavit titulum lucri cessantis. Porro S. Thomas nunquam recessit à doctrina communi Theologorum sui temporis. Futile, & ineptum est quod obtrudi solet, Angelicum sibi contradicere, nisi admittatur mutuatores voluntarium posse exigere lucrum ratione lucri cessantis. Nam loco à nobis allegato de mutuatores voluntario, loco verò ab adversariis opposito loquitur de debitore moroso. Ubi ergo vel umbra contradictionis? Et aliunde consistit sana doctrina. Hinc sit.

V. **QUEST. II.** *Utrum mutuatores ultrante possit aliquid exigere ratione lucri cessantis?* RESP. Illi ipsi Theologi, qui defendunt titulum lucri cessantis, inter alia duo postulavit, ut pecunia mutuo tradenda sit negotiatiores, & reapse destinata. 2. ut mutuatores velit potius ex negotiatiores quam ex mutuo lucrari. Ergo necessario fateri debent, non posse mutuatores ultroneum de lucro ces-

E

cessante pacifici. Quare falsa est doctrina Bonacinae, qui de *Contr. diss.* 3. q. 3. p. 4. n. 12. inquit: *Et hoc valet, etiam si mutuator se offerat ad mutuandum, ut inquit multi ex Doctoribus contra Conradum, quest.* 30. & apud Emmanuelem S4.

VI. QUÆST. III. Quos condiciones assignant propugnatores lucri cessantis, ut in pactum deduci queat? RESP. Conradus Sunhemart, qui juxta Sotum primus fuit qui lucrum cessans titulum reputavit sufficientem ad aliquid exigendum supra sortem, octo requirit condiciones. 1. Quod lucrum istud verè, & non fidè cesset. 2. Accelsio exacta supra sortem non debet excedere lucrum istud. 3. Necessè est ut mutuator malit lucrum ex negotiatione, quam ex mutuo. 4. Lucrum cessare debet præcisè ratione mutui. 5. quando mutuum cadit sub præcepto charitatis, nullum exigi lucrum potest, sed solum quando est meri consilii. 6. Absesse scandalum debet tam activum, quam passivum. 7. Exactio lucri fieri nequit antè, sed solum post tempus quo mutuator lucrum obtinet. 8. Nequit totum lucrum exigi, sed diminuendum est juxta expensas, pericula, labores, & alia quæ necessaria erant ad lucrum assequendum.

VII. Posteriores auctores ad quatuor redegerunt condiciones lucri. 1. Ut mutuum sit revera impedimentum lucri cessantis. 2. Ut mutuator non habeat aliam pecuniam otiosam. 3. Quod lucrum ex negotiatione sit probabiliter futurum. 4. Quod mutuator moveat mutuatarium ante contractum, & ac pacificatur.

VIII. Continuo ac aliqua opinio favens cupiditati inveda est, tractu temporis laxior evadit. Sunhemart exigit quod lucrum verè, & reipsa cesset: novissimi juniores requirunt dumtaxat, quod lucrum sit probabiliter futurum. Lucrum istud debet esse certò moraliter futurum saltem in genere, & solum quantum ad quantitatem majorem, vel minorem dubium. Quod est enim tantum probabiliter futurum, est simul probabiliter non futurum, seu est indifferens ad futuritatem, & non futuritatem. Hæc autem indifferencia vendi nequit.

IX. Fuso calamo *rom. 7. lib. 3. diss. 3. c. 15.* pluribus §§. explicum hæc condiciones, & laxas opiniones plucium, præsertim Bonacinae, Lessii, Tamburini, & aliorum oppugnavi. Ad hunc locum, ne longus sim, te remitto. Hic paucis sententiam meam, quam similiter ibidem explicui, perfringam.

§. Unicus.
Auctoris consilium.

I. **C**onsideratio prima. Exoto te, Lector, ut evangelicam legem, misis parumper casuisticis commentis, in mentem revoces. Serio quæso meditare illud: *Facilius est camelum, &c. & rursus aliud: Vae vobis divitibus, &c. & iterum illud: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, &c.* Secundum hanc legem, non secundum Casuistarum opiniones, judicandus eris. De damno emergente loquuntur antiqui Patres; de lucro cessante profundum apud eosdem silentium. Nihil hodie avari homines ad

fenestra facienda invenerunt, quod oppositum ab antiquis avaris Basilio, Gregorio, Ambrosio, Hieronymo, Augustino non fuerit. Videbant & commercii, & negotiationis necessitatem: nec minus quam juniores Theologi astutabant æternæ hominum salutis desiderio. At non propteræ legis evangelicæ severitatem delinquerunt, nec titulum lucri cessantis approbarunt; sed quo acutiores homines erant in utroque pallii, & larvis excogitandis, eo ipsi vehementius in fenestra laveda sunt Quorum tam ardentem usuras damnassent, si uno, aut altero verbo, & fuso adjecto, usura in nihilum occiderent?

II. **C**onsideratio secunda. Si opiniones constituerent, quas juniores Moraliste excogitarunt, & quarum aliquas indicavi, & plurimas recensui *rom. 7. loc. cit.* exulare à mundo omnis fere usura. Et illi soli feneratores essent qui talium auctorum ignorarent opiniones. Calvinus, Molinaeus, Salmasius, Budæus, & cæteri heretici juniores à Luthero ipso in hoc recedentes usuras moderatas negotiatorias à divitibus exactas propugnant, secus à pauperibus, & indigentibus. Nonnulli Moraliste pro alioquin, & docti catholici, qui usuras omnes damnant, & pro hereticis habent, qui illas sive mordentes, sive moderatas, sive parvas defendunt, tot titulos excogitarunt ad honestandum lucrum ex mutuo, ut ad praxim quod attinet fœnera fere omnia de medio sustulerint, & ipsi Lutheranis laxior videtur doctrina quorundam nostrorum Moralistarum de usura, à quocumque exigenda ratione alicujus tituli ab istidem consilii, quam propria sententia de usura moderata negotiatoria à solis divitibus repetenda. Quare Franciscus Budæus Lutheranus in *Inst. Theol. moral. 2. p. c. 3. sect. 5. §. 27.* adversus Catholicos obgannens sic baccharur. *Turpiter autem hic se traducunt Pontificiorum Moraliste, qui dum scribitur contendunt omnes usuras esse illicitas, adeo ut hæresis sit si fœnus carere peccato dicatur, lepidissimis tamen commentis, aliisque rebus impossitis nominibus, usuris iniquissimi locum concedant.* Injuria summa Lutheranus homo traducit indiscriminatim Moralistas Pontificios, quia istorum aliqui aberrarunt, & usuras pia intentione decepti fœnarunt. Istorum opinionones plures damnavit Ecclesia catholica, & alias tolerat, sed non probat. Immo graviore Ecclesiæ catholicæ Theologi istorum laxas opiniones refutant, & convellunt. Sed his misis ad rem venio.

III. **C**onsilium mutui paucis expono. Recommendationem damni emergentis juxta regulas supra traditas cum antiquis Patribus, & Theologis probo. Lucrum cessantis titulum ob moram culpabilem debitoris admitto. Ad merum lucrum cessans quod attinet, quod nempe cessat mutuatori libero, vix ego alicui auctor ero, ut hoc titulo quidquam lucretur. Occurrere ne aliquando casus possit, in quo licitum sit lucrum istud, ignoro. Unum scio vix in praxi omnes condiciones illas occurrere quas vel ipsi adversarii pro justo lucro requirunt. Et tamen si vel una deficiat, ipsis fœnentibus, lucrum scænebre est. Interrogentur omnes mutuatores, qui continentem mutua tradunt, num

num memoria hæc condiciones teneant. Ritu excipient interrogationem. Homines lucro inhiant, & pecuniarum cupiditate abripiuntur. Concupiscentia carnis, & cupiditas divitiarum duo sunt scopuli, ad quos communitet homines impingunt, & æternum naufragium patiuntur. Pietatis, & Beneficentiæ fuso usuras inruunt. Quid? Si charitatis præceptum urgeat, gratis tradendum mutuum est. Quando consilium suadet, abstinere sine crimine à mutuo potes. Cur ergo mutuum tradis? Ut succurras amico postulantem mutuum? At si subvenire amico negligis, & à peccato, & à peccandi periculo liber es. Ergo manifestè stultus es, qui cum periculo æternum pereundi diltrahere pecuniam tuam vis, quando absque peccato retinere in area pecuniarum tuam vales. Verum reipsa stultus non es, sed manifestus fœnerator, quia non animo succurrendi amico, sed cupiditate lucrandi ex mutuo, tradis pecuniam tuam. Quamobrem, ad praxim quod attinet, juxta ipsos lucri cessantis patronos, communiter mutuatores usurarii sunt, quia vix unus ex centum servat condiciones quas illi ipsi prescribunt. Communiter plures pecunias conservant mutuo tradendas, quia securus, & minori molestia lucratur ex mutuo quam ex aliis contractibus: ideo, his contractibus misis, mutuo negotiantur, & fœnerantur. Ajunt utique ore, se posse alios contractus inire, sed reipsa mutuum exercere volunt, quia hæc via facilis avaritiæ indulget.

IV. Cæterum si quis vero charitatis zelo succensus erga indigentes, & animo christiano iisdem succurrendi, exclusa omni cupiditate lucrandi ex mutuo, omittit emere parata, & prompta prædica, promptaque merces, ut medio mutuo succurreret indigenti, nec ipse improbare audeam, si proportionatam lucri, quod ipse omittit, ut officium beneficentiæ exerceat erga indigentem recompensationem exigeret. Verum quia in praxi vix hoc contingit, & melat an studio adjuvandi indigentem, an cupiditate lucrandi ex mutuo id præstent mutuatores, ideo nemini consulerem, ut ratione lucri cessantis accessiorem supra sortem mutuo traditam exigeret. Aliorum sententiam in hac causa nec approbo, nec improbo. Sed doctinam, quæ tempore Innocentii III. communis erat, quæque à peccato, & à periculo peccandi liberat, consulo. Si plura cupis, lege *rom. 7. lib. 3. diss. 3. cap. 15.*

CAPUT VII.

De usura mentali, & de pactis mutuo adjectis.

I. **Q**ui mutuum tradit ea intentione, & spe, ut lucrum assequatur tanquam sibi debitum, licet nullum pactum sive tacitum, sive expressum interveniat, usuræ peccatum committit.

II. Usura mentalis duplex. Altera, quæ intra mentem sistit omni actione exteriori seclusa, cum quæ videlicet, quamquam cum spe accessiorem supra sortem mutuum det, tamen delusus nihil præter sortem recipit. Hæc nunquam onus reiki-

Tom. II.

tutionis inducit. Altera, quæ actum exteriori conjunctum habet, scilicet cum quis citra pactum expressum, juxta spem accessiorem recipit; & hæc assert debetum restitutionis. Distinguitur hæc à reali usura, quia realis præter acceptionem realem adjectum pactum; seu usura realis accipit accessiorem supra sortem ex pacto aut tacito, aut expresso. Contra mentalis accessiorem sperat, & recipit, omni exteriori pacto sublato.

III. QUÆST. I. *Licetne sperare aliquid ex mutuo?* RESP. Licetum est cuique sperare benevolentiam, & amicitiam. Lucrum vero sperare nullo modo licet, ut ex evangelico textu patet, neque tanquam ex benevolentia debetum. Idcirco Innocent. XI. hæc damnavit thesism: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudinis debetum; sed solum si exigatur tanquam ex justitia debetum.* Exigere itaque, vel sperare aliquid tanquam ex benevolentia, & gratitudine debetum usura est. Cajetanus, Serra, Prædus, quos sequuntur plures juniores, docent non modo licetum esse sperare in mutuo lucrum ex benevolentia, & ex gratitudine, sed insuper manifestare te posse hanc intentionem, ajunt, dicendo te sperare officia amici, & beneficium mutui fore remunerandum, dummodo ex pacto nulla imponatur obligatio. Salmanticenses iniquum, non esse coram avaris exponendum. Si falsa est, uti est, neque coram avaris, neque coram aliis proponenda est. Tamburinus *lib. 8. cap. 8. §. 2. n. 6.* docet, *licitum per se, & speculative esse, mutuantem etiam antequam mutuet, rogare, vel excitare mutuatarium, immo & cum illo pacifici, ut aliquid supra sortem imperietur ex mera liberalitate, verè voluntariè, quia nihil expellatur vi mutui.* Ita Molina. Palliola usuræ speculative proponuntur, & cæteri ad praxim reducunt, & feneratores iisdem se induunt.

IV. *Mutuum date nihil inde sperantes*, inquit Christus. Mutuatores absolute gratis mutuum tradat, ita paratus, ut cessante quacumque remuneratione, mutuum traderet. Si hæc absolutam voluntatem aliqua spes gratuitæ remunerationis committeretur, non esset usura mentalis damnanda, ut docet S. Tho. Cæterum si lucri spes esset causa princeps, ab usura liber non esset. Improbandi tamen sunt mutuatores, qui liberalitatis, & grati animi officia exhibere negligunt. Propter avaritiam mutuatum, & infidelitatem, & ingratitude debitorem accipientium mutuum, charitatis officia exulant à Christianis plurimis.

V. QUÆST. II. *Qui celebravit contractum usurarium bona fide, potestne retinere lucrum, cognitum usura, dum patet alium licitum contractum inire?* RESP. Adfirmant aliqui; sed hæc opinio falsa mihi est. Condiciones quæ adjici solent, licet laxitatem temperent, probabilem tamen, ut ego quidem arbitror, opinionem non efficiunt. Siquidem mutuator reipsa consentit in contractum fœnebre. Ejus habitualis dispositio ad celebrandum alium contractum justum non tollit quin hic & nunc consentiat in usuram, ut vocant, *materialem.* Quod bona fide recipiat lucrum, non impedit quominus cognita lucri usura, restituere debeat.

E 2

beat. Qui bona sine vendit supra iustum pretium, cognito errore restitutioni obnoxius est. Bona fides excusat à peccato, sed ab onere restitutionis. Vide tom. 7. lib. 3. diff. 3. cap. 17.

VI. QUÆST. III. Cujus sunt fructus pignoris traditi mutuatari in assicuracionem sortis? RESP. Sunt mutuatarii, quia penes hunc pignoris dominium manet. Res autem quælibet domino suo fructus parit.

VII. QUÆST. IV. Licetne est pactum legis commissorie in pignorum traditione? RESP. Hoc pactum perperam lex vocatur. Est enim vera conventio, ut pignus sit mutuatari, quando præfixo tempore fors non restituitur. Illicitum esse hoc pactum leges decreverunt, & hoc adfirmant omnes: quoniam pignus communiter sortis mutuatariæ excedit pretium.

VIII. QUÆST. V. Quid de usuris pupillaribus & dotalibus dicendum? RESP. Usuras pupillares vocant, quas tutores, & curatores ob fraudem in administranda pupillorum pecunia solvere debere contendunt aliqui: ut quando pecuniam pupilli in proprium commodum tutores convertunt; aut quia præfatam pecuniam otiosam servarunt: aut quia pupillis non succurrerunt tempore necessitatis. In his, & similibus casibus pupillis usuras deberi jus civile decrevit. Sed hoc jus civile abrogatum est jure naturali, divino, & canonico. Neque enim aliud Evangelium est pro pupillis, & viduis, aliud pro Christianis. Nisi ergo alius justus titulus adsit, nihil pro pecunia pupillis debetur.

IX. Fructus pignoris dotalis suscipere gener valet: sicut & fructus dotis, ut decrevit Innocentius III. cap. Salubriter, de Usur. Dos ad onera matrimonii sustinenda datur. Ergo usque dum gener dotis caret, fructus pignoris jure percipit, cum pignus loco dotis datum sit.

X. QUÆST. VI. Fenerator ne est qui mutuum dat ut beneficium, vel officium, vel munus à lingua, ab obsequio, à manu assumat? RESP. Si in pactum deducatur, inquit aliqui, ut mutuatari beneficium, vel officium esse mera liberalitate, & auctoritate, ut ajunt, gratitudine, & amicitia conferatur, nulla per ipsos usura est; sed si pactum apponatur, ut ex justitia remuneratio fiat. Hæc distinctio usuræ larva, & pallium esse videtur. Appositio pacti onus est quod mutuum grave, non gratuitum efficit, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 3. Præfata officia à lingua, ab obsequio, à manu pretio estimabilia sunt. Quamobrem eadem deducere in pactum sine expressum, sive tacitum usura est.

XI. QUÆST. VII. Qui mutuum dat cum pacto, ut ad ejus molendinum, officinam, &c. mutuatarius accedat, feneratorne est? RESP. Quidquid oneris imponitur præter sortis restitutionem usura est. Præfatus itaque mutuator, qui obligat mutuatarium ad emendas merces in sua officina, ut ad molendum frumentum in suum molendinum conveniat, & similia, fenerator est. Quando duo invicem sibi mutuas res sponte tradunt, nihil usuræ perperant; sed mutus charitatis, vel benevolentie officia exercent.

XII. QUÆST. VIII. Licetne mutuum dare cum pacto ut alter in posterum remittat? RESP. Negat S. Thomas loc. cit. Hæc omnia pacta abesse à mutuo debent.

XIII. QUÆST. IX. Feneratorne est qui obligat mutuatarium ad reddendum eamdem triticii, vini, olei, &c. mensuram, si pretium autum sit? RESP. Licetum pactum est reddendi eandem mensuram, quando æquè dabitur, non minuendum, vel augendum dictarum rerum pretium sit, quoniam tunc æquale est commodum, vel incommodum. Similiter quando bona fide mutuum traditur, nullo habito respectu ad augmentum, vel detrimentum pretii, restituenda eadem mensura, si rem referassem. Mutuo trado tibi mense Januarii tres modos triticii reddendos mense Maji, quos ad sustentandam familiam reservare destinaveram. Tempore restitutionis auctum pretium est. Reddenda omnino est eadem mensura ejusdem quantitatis, & qualitatis. Disputant Moraliste, num qui mutuum dat si mutuum servaturus in tempus majoris pretii, possit exigere hoc majus pretium. Sed hæc disputatio futillis est. Nam vel mutuatarius restituit ante tempus præfixum, & tu serva illud usque in tempus majoris pretii; vel restituit tempore majoris pretii, & tu vende illud hoc tempore. Vel denique mutuatarius solutus est: & tunc ratione moræ compensationis regulis obnoxius debitor est, juxta dicta cap. 5. n. 6. & seqq.

XIV. QUÆST. X. In restitutione pecunie mutuatariæ valor ne, an species consideranda? RESP. Mutuos tradidisti centum aureos tempore quo singuli valebant viginti julii, tempore vero restitutionis valent viginti quatuor, aut duodeviginti. Innumeræ sunt subtilitates, quas excogitantur Jurisconsulti super hæc questione. Sed vera sententia est in restitutione pecunie mutuatariæ, non speciem, sed pretium spectandum esse: atque adeo non monetam ejusdem speciei, sed pretium, quo valebat traditionis tempore, restituendum esse. Quamquam enim in mercibus usu physico consumptibilibus tantumdem ejusdem speciei in numero, pondere, & mensura restituendum sit aliquando juxta dicta numero præcedenti; tamen pecunia excipitur, in qua non consideratur ejus physica species; sed valor extrinsecus, qui à Principis lege pendet. Regula generalis semper præ oculis habenda est, nempe rem quamlibet domino crescere vel decrescere. Dominium autem rei mutuatariæ est penes mutuatarium.

XV. Quando mutuator pactum apponit, ut mutuatarius eandem specie monetam restituat, spectandæ sunt regulæ generales. Si periculum æquale sit incrementi, & detrimenti, licitum pactum est. Si periculum non sit æquale, sed majus respectu mutuatari, sceleris pactum est.

XVI. QUÆST. XI. Probabiliorne opinio est, mutuatarium eligere posse in fidejussorem ipsum mutuatariæ? RESP. Mutuatarius, inquit nonnemo, potest eligere tertium pro fidejussore: ergo & ipsum mutuatorem; & sicut solvere pretium tertio jure valet, ita & mutuatori. Ut hujusce opinionis falsitatem deprehendas, considera discrimen inter fidej.

fidejussorem, & asecuratore. Asecurator sortis periculum in se suscipit, & pretium pacificatur. Si furto, incendio, naufragio, aliove casu fors perit, ipse asecurator perit. Fidejussor periculum duntaxat quod est apud mutuatarium suscipit, quatenus si mutuatarius, aut impotentia, aut infidelitate sortem non restituat, ipse fidejussor reddere tenetur, & actionem retinet in mutuatarium, quem ad compensandum, si solvendo sit, cogere jure valet. Asecurator autem nullam actionem retinet in debitorem. Brevi; asecurator suscipit periculum juris; fidejussor periculum facti. His positis patet quam sit commentita opinio relata. Nam si ipse mutuatarius pro seipso fidejuberet apud mutuatorem, nonne ridiculum, & stultum se proderet? Ergo non minus ridicula, & stulta est fidejussio quam ipse mutuator suscipit pro mutuatario. Numquid hæc fidejussio magis securum, magis divitem, magis fidem efficit mutuatarium? Ergo hæc fidejussio mutuatoris est purum, putumque usuræ pallium improprium à Gregorio IX. in cap. Naviganti.

XVII. Lepidior est fidejussio, quam quidam excogitavit. Petes secundo, inquit, ad detur usura in fidejussione facta. V. G. Petrus petit à te mutuum. Tu dicitis: nolo tibi mutuae, sed Paulo, qui postea mutabit tibi. Paulus mutat Petro id quod à te mutuo accepit, & vult te fidejuberet pro Petro. Tu fidejubes, & pro fidejussione pretium exigit à Petro, quod jam ultra sortem lucraris. Dicitur autem hæc fidejussio ficta, quia revera non te obligas ad solvendum Paulo, licet Petrus non solvat, cum Paulus tantumdem tibi debeat.

XVIII. Mutuum istud circulatorium vocare possumus. Hæc jura questiones quas ignorarunt Patres, qualque versant, ut verbis utat P. Reginaldi; Doctores temporum. Vis dare mutuum Petro petenti; sed ut lucrum assequaris absque usura, hoc mutuum debet pervenire ad manus Pauli; deinde à manibus Pauli ad manus Petri ut hoc circuitu faciem usuræ exuat lucrum, quod inde captare anhelas. Concludit qui hæc confixit, nullam in hoc contractu reperiri sive injustitiam, sive usuram: si fidejussio pro Petro sit revera periculosa. Hæc fidejussio, quam fittam appellant, peior est præcedenti. Est quippe versuta, & fraudulenta. Tota hæc machinatio eo tandem recidit, ut Petrus mutuatarius tibi solvat lucrum supra sortem mutuo traditam. Verum usura seipia inter hæc artificia visendam se prebet. Nec in re manifesta diutius immorandum est.

XIX. QUÆST. XII. Probabiliorne est eorum opinio qui mutuatori accipienti pignus, simul lucrum concedunt? RESP. P. Paulus Layman hunc casum proponit, lib. 3. tract. 4. cap. 16. n. 2. his verbis: „Civis majore anni parte pecunias paratas habet, ex quibus indigentibus officibus, præsertim „textoribus, mutuum dare possit, relicto ipsi in „securitatem solutionis pignore, v. g. tela. Cum „autem, recepto pignore, solutio facienda est, „post annum medium in singulis florenis mutuo „datos auctarium adiciendum est, v. g. unus „pazius. Considerandum enim est, auctarium „istud non accipi ratione mutui, sed ratione

„obligationis, oneris ac curæ, quam civis illo „ob gratiam textorum in se suscipit, ut toto ferè „mè anno pecunias pro illis in promptu habeat, „quocumque tempore in domum suam adven- „tantes intronitit, pecunias numeret, & c. quæ „obligatio pretio æstimabilis est.

XX. P. Patricius Sporer tract. 6. cap. 4. sec. 2. §. 2. num. 39. hæc opinione Laymani adoptat, & pro eadem citat Molinam, atque esse communem. Eam quoque defendit Tamburinus. Admissa Laymani, Sporerii, Tamburini, & aliorum opinione, nemo, tam immunis ab usura, quam manifesti feneratores. Nam isti, non anno medio, non toto ferè anno, sed per plura lustra, & per totam vitam pecunias paratas tenent, non pro textoribus modo, sed pro omnibus indigentibus. Quin isti exigere pignus non solent, sed alieui se exponunt periculo. Libenter suscipiunt omnes in domum suam adventantes, pecunias numerant, &c. Quid ni ergo exigere pro singulis florenis unum pazium, pro singulis fratis duos pazios, pro singulis duplionibus sex pazios poterunt? Ubi ergo usura in mundo? Telam opificum in pignus accipienti civis Germani, & simul paziorum auctarium exigunt? Si hæc usura non est, quænam erit? At recipiunt auctarium, reponunt denique Probabilitatem, non mutui vi, sed quia se obligant ad mutuum tradendum, & ob onus excipiendi in domos suas adventantes mutuatarios, & numerandi pecunias, & custodiendi pignus tela. Fierunt ab orbe condito feneratores, qui pecunias mutuo traditas non numeraverint, qui non excepterint in domos suas mutuatarios? Scandalum pariter, vel ipsi avari, dum audiunt, aliquos feneratores ita efferatos, ut cum pignore in manu lucrum exigant. Effugia, quibus fucare hæc improbam usuram P. Layman conatur, labefactivi tom. 7. lib. 3. diff. 3. cap. 19. Excusanda est bona piorum Theologorum intentio. Viderunt illi in propriis regionibus, Tamburinus in Sicilia, Layman, & Sporerius in Germania, Lelsius in Flandria, ejusmodi simileque negotiationes invecas, consuetudine roboratas, populorum multitudine vallatas. Ausi illi non fuit patrias improbare consuetudines, & contractus diu obvi-nentes damnare. Inquirebant isti: Si sceleribus declaramus hos contractus, bonam fidem tollimus, & spes emendationis non apparet, & sic infinitam hominum multitudinem in oceanum derudimus. Centies P. Diana hæc ratiocinia inculcat Confessariis. Pia juniorum Theologorum salvandi omnes animas intentio laudanda, commendanda illorum zelus. Verum si falsa opinioniones sint, si populi usuram perperent, neque pia Theologorum desideria, inquit S. Augustinus, nec error quia publicus, subdit S. Cyprianus, animas inferno subtrahunt.